

Valjancin Akudovics

20. A nyelv (Baljós jel¹)

Részlet a *Nemlétezés kódja* c. könyvből

Amikor sikerült eljutnom Szviszlacs városába, ahol születtem és felnőttem, néhai apám általában a „megjött a belarusz” szavakkal illetett. Nem azt mondta, hogy a „fiú”, „író”, „minszki”, vagy esetleg – „csavargó”. A többi nem volt olyan fontos neki, mint az, hogy belarusz vagyok.

Ez a köszöntés kissé dühített, és néha szerettem volna megkérdezni:

– Hát apám az égből pottyant le? Maga nem ugyanolyan belarusz, mint én?

De nem tettem fel ilyen kérdést, mert felismertem, hogy az apámnak igaza volt. Mivel réges-régóta megszokott: a „belarusz” meghatározás elsősorban egy ember egzisztenciális választására, ideológiai elkötelezettségére, politikai függőségére, a szándékosan kiválasztott egzotikus nyelvre – és így a gondolkodás és az életmód egy bizonyos formájára utal, és csak másodsorban a nemzeti kodifikációra, ami önmagában nem mond semmit.

Belaruszként létezni Belaruszban önmagunk kizárását jelenti a normából, és vágyat, hogy egy új hitvallás misszionáriusává váljunk, valaki számára ellenséges idegenné, és mindenki másnak – csupán egy pojacává. Belaruszban már maga a belarusz nyelven kimondott szó is polgári cselekedet (és még: esztétikai aktus).

A világ minden táján, aki anyanyelvén beszél, egyszerűen csak beszél. Nálunk nem így van. Minden alkalommal, ha belaruszul beszélünk, nem csupán kommunikálunk, hanem mintegy polgári akciót vagy művészi előadást tartunk, mert aki csak körülöttünk van, azonnal erre a meglepő csodára összpontosít. Ezért egyáltalán nem kizárt, hogy egy talán nem olyan távoli időszakban ahhoz, hogy nyilvánosan belaruszul beszéljünk, a városi hatóságoknál ezt engedélyeztetni kell majd a hely és az idő megjelölésével, ugyanúgy, ahogy ma egy politikai tüntetést vagy egy utcai amatőr koncertet kérelmeznek.

Valójában, belarusznak lenni azt jelenti, hogy nap mint nap eljátszani a belarusz szerepét egy végtelen, kezdet és vég nélküli előadásban. Színpadon élni és meghalni, egy anyanyelvi szóval az ajkadon. De még a haláloddal sem ér véget misszionáriusi sorsod: síremlékedre az anyanyelveden lesz felírva a neved.

Ebből a helyzetből kiindulva, amely a kilencvenes évek elején mindenekelőtt uralkodott, a peresztrojkából eredő nemzeti-demokratikus mozgalom elsősorban a **nyelv** problémáját vette zászlajára. Ráadásul ez azért is látszott teljesen természetesnek, mert az újjászületés első ideológusai a nemzeti berendezkedés alapjául az „etnikai-nyelvi” koncepciót választották, amely szerint a nyelvi probléma megoldása nélkül semmi nem oldható meg.

Régen elmúlt már a 20. század húszas, harmincas éveinek „belaruszosítása”, amikor a régió társadalmilag kiváltságos rétegeit belarusz jellemzőkkel látta el az állami politika (a társadalom alsó rétege akkor még spontán belarusz volt).

¹ Vaszil Bikau (Id. ott) egyik leghíresebb regénye (a szerk.)

Az a „belaruszosítás” szörnyű elnyomással végződött e nagyszabású akció összes hőse számára, de a folyamat totális megsemmisítése csak a 1960-as és 1970-es években, a nemzeti köztársaságoknak a globális nemzetközivé válás égisze alatti szisztematikus és módszeres oroszosítása során történt meg.

Hihetetlen intenzitással („a szülők kérésére”) változtatták a belarusz nyelvű iskolákat orosz oktatási nyelvűre, hasonló folyamatok zajlottak a szakmunkás-képző iskolákban, műszaki iskolákban, egyetemeken, irodai munkákban, topónimiában, az újságokban, tömegkultúrában – mindenütt, kivéve az irodalmat.

Egyébként, abban az időben a köztársaságot Pjotr Maserau vezette. Természetesen eredményeiért és igyekezetéért a moszkvai hatóságoktól (és személyesen Nyikita Hruscsovtól) dicséretet kapott. De nemcsak tőlük – a saját népüktől úgyszintén. Az első helyeslés teljesen érthető, de a belaruszok által kimutatott szeretet iránta, aki aktív részt vállalt a rendszerszintű megsemmisítésében mindannak, ami belarusz, képtelen paradoxonnak tűnik. Valójában nincs itt semmi paradox, bár a belaruszoknak saját nyelvükhöz való közömbös, sőt néha ellenséges magatartása továbbra is bárki számára meglepetést okoz.

Ahhoz, hogy megválaszoljuk a kérdést, miért történt – miért nem tettek a belaruszok, ellentétben a grúzokkal pl., a kommunistákkal szemben semmilyen intézkedést sem, hogy megvédjék anyanyelvüket, emlékeznünk kell arra, hogy hol és mikor alakult ki a mai belarusz nyelv: a „senki, a sötétség idején” (18. század vége – 19. század), amikor a hatalom és a könyv, valamint a (magas) kultúra csatornáitól megfosztott belarusz falu kifejlesztett egy saját nyelvi kánont, amelyből az irodalmi nyelv is ered.

De elemzésünk szempontjából nem a nyelvi vonatkozás a fontos, hanem a társadalmi. Ezért először is vegyük észre, hogy a mai belarusz nyelv (ellentétben az óbeluarusszal) hosszú ideig kizárólag az alsóbb társadalmi osztályok plebejus nyelveként működött, pontosan amilyenként létre is jött. Csak köznapi emberek (parasztok, a városok és kisvárosok távoli külvárosainak lakói) beszélték, akik a két kezükkel keresték a kenyerüket, és teljesen ki voltak zárva a felsőbb osztályok és csoportok kiváltságos életének előnyeiből. Ezért minden olyan eset, amikor egy paraszt vagy egy alkalmazott emelkedett a szociális lépcsőn, először is saját nyelvének egy másikra való cseréjét követelte meg tőle. Így a belarusz nyelv társadalmi sztereotípiája olyanná alakult, mint amit feltétlenül le kell küzdenie (lemondania róla) annak, aki jobb életet szeretne. És ez a sztereotípiá nem ideológiai szimbólum volt – napról napra a mindennapi élet abszolút konkrét megnyilvánulásai alakították ki...

A nyolcadik osztály után a szüleim elküldtek a világ túlsó végére – szak-középiszkolába felvételizni, Moszkva közelébe. Két héttel később értem haza, diákigazolvány nélkül, de jó orosz kiejtéssel (akkoriban már degeszre ettem magam orosz irodalommal, és orosz nyelvű környezetemben a nyelvi átalakulásom minden erőfeszítés nélkül megvalósult). Otthon, inkább a folyamatosság automatizmusa miatt, bár nem némi felvágás nélkül, egy ideig oroszul beszéltem. Ó, milyen csodálattal és irigységgel néztek rám a barátaim, milyen nagy öröm volt a szüleim szemében, amikor az orosz kiejtésemet hallgatták. És csak évekkel később – már a peresztrojka idején, amikor eszembe jutott ez a helyzet, jöttem rá, hogy a csodálat és az irigység oka korántsem az én nyelvi képességem volt, hanem a régóta kialakult tudat, hogy egy olyan valaki, aki könnyen

feladja nyelvét, és ugyanolyan könnyedén talál másikat, biztos lehet benne, hogy jobb lehetőségekhez fog jutni, mint amilyet a belarusz sors szánna neki.

Egyébként, anyám a városka legkiváltságosabb *varrónője* volt, nem csak szakmai képességeinek, hanem nyelvi készségeinek is köszönhetően. Mivel a helyi hatóságok oroszokból (vagy alaposan oroszosított belaruszokból) álltak, akiket a háború után telepítettek ide, gyorsan megtanult oroszul, és így megkapta a legtehetősebb kuncaftokat.

Egy szóval, maguknak a belaruszoknak a szemében, a helyi nyelv kezdettől fogva olyan szörnyű, megalázó presztízsű volt, amit mindenkinek meg kellett tagadnia (vagy legalábbis gondosan elrejtienie), aki társadalmi helyzetén javítani akart.

De a belarusz nyelv számára ez a helyzet, ahogy az idők megmutatták, még nem is volt a legrosszabb. A legrosszabb kort akkor élte a nyelv, amikor a 20. század első felében a belarusz nemzeti eszme egy sor megsemmisítő vereséget szenvedett (az utolsót a harmincas években), ami után az aktív szereplőit teljesen elnyomták, ill. megsemmisítették. (Például, abból a nyelvész csoportból, akik az ötkötetes „Belarusz értelmező szótár” összeállításán dolgoztak, egyetlen technikus maradt csak életben). Ekkor vált a belarusz nyelv, amely korábban csak a társadalmi kirekesztés jele volt, ráadásul még *Baljós jellé* is a kollektív belarusz öntudat számára. Valós, közvetlen, azonnali bajé, amely halálos vész az anyanyelv minden nyilvános támogatójára. A legjobb esetben az anyanyelv makacs használójára az út szélén hagyás és a nincstelenség várt, rosszabb esetben – emigráció, Szibéria vagy Kurapati².

És most visszatérhetünk a „partizán köztársaság” vezetőjének jelenségéhez. Pjotr Maserau különböző okokból lett nemzeti hős, de és talán elsősorban azért, mert a nemzeti ékesszólást egy keskeny írói rétegre lokalizálva, valójában nem csak a belarusz nyelvet, hanem a belarusz fenyegetettséget erre a szűk körre korlátozta. És amikor a Belarusz Köztársaság Legfelsőbb Tanácsának elnöke, Sztaniszlau Suskevics megpróbálta kiszabadítani a nyelvet ebből a rezervátumból, e helyett őt bocsájtották sürgősen el a posztjáról³. A belarusz köznép, ha nem is tudatosan, de érezte, hogy amint a belarusz állam vezetője a *baj nyelvén* beszél, hamarosan az egész országra keserűség vár.

Igaz, az 1990-es évek elején, amikor az elnyomó birodalom összeomlott, egy bizonyos időtartamra minimálisra csökkent a félelem a belarusz nyelvtől, hogy használata brutális és teljes elnyomást von maga után. Ez teremtette meg a széles körű nemzeti újjáéledési mozgalom kifejlődésének feltételeit, sőt a belarusz nyelv, mint egyedüli államnyelv törvényesítését is. Azonban, ahogy hamarosan kiderült, ez nem rendszerszintű változás volt, csupán alkalmi. Mivel hamarosan a nyelvhasználatban is öntudatos belarusz ismét a régóta ismert elnyomásnak, megszegényítésnek és kivándorlásnak lesz kitéve, drámai sorsa újjáéleszti a belarusz nyelvtől, mint a *baj nyelvétől* való kollektív félelmet.

Azért legyünk korrektek: most a helyzet jelentősen különbözik az előbbiektől, legalábbis a nyelv használatáért már nem kínoznak meg, nem is beszélve a sárga homokos kivégzőhelyről. Azonban a szélsőségek kivételével lényegében

² A Sztálini időkben az NKVD/KGB tömeges kivégzéseinek helyszíne (a szerk.)

³ 1994. január 26. (a szerk.)

semmi sem változott. Egyrészt óvatos hozzáállás a tömegek és hatalom részéről, másrészt az anyanyelv önzetlen szolgálata azok részéről, akiknek a szíve megdobban édes anyanyelvünk gyenge hívó szavára. Egyébként, az utóbbiak általában szentül hiszik, hogy amint a belarusz idea hívei megkapják a hatalmat, az anyanyelv hamarosan uralkodni fog az országban. De ha nem álmokat kergetsz, hanem a fejeddel gondolkodsz (ahogy ennek lennie kellene), akkor el kell ismerned, hogy ez valószínűleg soha nem fog megtörténni. És a zsigeri félelem által elfojtott kollektív emlékezet már nem a fő ok erre.

Ennek a szomorú tézisnek az igazolására forduljunk Írország példájához, amely sok szempontból tipológiailag közeli hozzánk. Több mint kilencven éve radikális nacionalisták voltak hatalmon, és az ír nyelv nemcsak, hogy nem uralkodott el az országban, hanem épp ellenkezőleg – szinte teljesen eltűnt⁴. És ennek okai nyilvánvalóak – az angol nyelvhez képest a nemzeti nyelv funkcionális képességei már az ír felszabadítási győzelmek korszakára összehasonlíthatatlanul lecsökkentek, ezért a mindennapi életben nem tudta kiállni a versenytelmes szomszédos hódító országéval.

Amikor a nyelv szisztematikusan csökkenti az átlagember prosperitásának szintjét – az ilyen nyelvnek nincs jövője, legalábbis nem garantált.

A problémafelvetésre: nyelv vagy kolbász? – a hétköznapi ember helyesen válaszol: kolbász. Végére is, a nyelv születik az élet érdekében, nem pedig fordítva. És ha egy nyelv nem javítja az ember életét, akkor miért is van szüksége ilyen nyelvre? Bizony a nacionalizmus minden lángoló lelkesedése és meggyőző érvelése továbbra is üres duma lesz az átlagember számára, ha a nyelvből nem lehet megélni, mégpedig jól élni.

A belarusz nyelv széles körű újjáéledésével kapcsolatos helyzetet bonyolítja az a tény, hogy ma az emberiség fejét vesztve rohan a globalizáció felé, ami konceptuális értelemben változtatja meg a nemzeti nyelvek szerepét és jelentőségét a modern élet kommunikációs algoritmusában – persze, hogy nem a nemzeti nyelvek javára. A vezető nyelvek számára is van itt elég gond, mit szólunk akkor azokról, akik kívül maradtak ezen a státuszon?

A belarusz nyelv helyzetére vonatkozó rövid áttekintést ezennel akár befejezettnek is tekinthetnénk, ha nem zavarna be egy másik probléma, amely formálisan látszólag helyi, de már rég kinőtte természetes dimenzióját, és most, mint egy szörnyeteg, belülről rágja a belarusz nyelv már amúgy is túlon túl legyengült testét. A két nyelvtan makacs ellenszegülésére gondolok: ezek a „taraskevica” és „narkamauka”⁵, másszóval a „klasszikus” és a „normális”.

1918-ban Braniszlau Taraskevics a „Belarusz nyelvtan az iskolák számára” c. könyvében először fogalmazta meg az irodalmi belarusz nyelv helyesírási normáit. Természetesen a személyes grammatikai kánon, még akkor is, ha egy feltétlenül tehetséges filológus által lett összeállítva, számos kérdésre és kifogásra adott okot, annál is inkább, mert Taraskevics elsősorban a Vilno-Asmjani régió dialektusára támaszkodott. Ezért, amikor az 1920-as években elkezdődött a belarusz tér totális „belaruszosítása”, a helyesírási reform kérdése

⁴ Valjancin Akudovics könyve 2007-ben jelent meg, ezt az esszéjét kb. az ezredfordulón írta (a szerk.)

⁵ Taraskevics, ill. a népbiztosság (narkomat) nevéből (a szerk.)

teljesen természetes módon merült fel. Egyébként maga a „nyelvtan” szerzője sem tagadta ennek szükségességét. Az 1929-es bővített és módosított kiadás előszavában azt írta, hogy „ő maga sok vitás kérdést pontosan lát (hangsúlyos szótag előtti magánhangzó a-vá változása, idegen szavak helyesírása, stb.). Látja a helyesírás egyszerűsítésének szükségességét és lehetőségét, de nem elég bátor ahhoz, hogy egyedül, ugyanazzal a partizán módszerrel vigyen bármilyen fontosabb változtatást végig, a projektet egy iskolai tankönyv útján teremtve meg. Ez csak kárt okozna, káoszhoz vezetne...

Mert itt bizony az elsietett munkával csak kinevetnénk magunkat. Ami még rosszabb: az egyedi, különálló, egymástól független javítások „nehézkessé tehetik, eltorlaszolhatják az igazán jó reformhoz vezető utat”.

1926-ban, a minszki nemzetközi konferencián (magának Max Vasmernek a részvételével) jóváhagyták az új helyesírási szabályzatot.

Egyébként az előzetes megbeszélések és a konferencia előkészítése során Jakub Kolasz és Jazep Ljoszik többek között azt javasolta, hogy a mássalhangzók közötti lágyjelet mindenütt szüntessék meg. Janka Kupala és Vaclav Lasztouszki erősen ellenezte ezt.

A helyesírás elfogadott változatával nagyon kevés ember volt elégedett, és továbbfejlesztése 1930-ig húzódott, amikor is elkészült a következő tervezet. Valójában ez képezte az alapját az 1933-as hírhedt helyesírási reformnak. Az esemény szomorú dicsősége közvetlenül kapcsolódik a „nemzeti demokraták” ellen irányuló politikai erőszakhoz, ami addigra már erőre kapott és kihatott a reform egyes részeire, a helyesírásban alapozva meg a belarusz nyelv oroszosításának tendenciáját. Ettől kezdve a reform *politikai összetevői* domináltak a helyesírási változat megválasztásában, mind a bolsevikoktól mentes Nyugat-Belaruszban, mind a háború utáni emigrációban. Az ok rendkívül egyszerű volt: bárhogyan, csak ne úgy, ahogyan a bolsevikoknál – és a hozzáállással azok is kénytelenek voltak megbékélni, akik önként támogatták Kolasz és Ljoszik javaslatát, valamint azok, akik már a német megszállás előtt (ami sokak emigrációjához vezetett) megszokták a „bolsevik” helyesírási reformot, sőt értékelték az alapelve célszerűségét. Ezt a „célszerűség-koncepciót” közvetve Janka Kupala is támogatta: „A régi írásmódban nem kevés elszennyeződés volt, „sajátos” nemzeti demokrata archaizmus, ami a belarusz nyelvet a provincializmus fogságában tartotta, a nacionalista korlátoltság általi gúzsban”. „Közvetve” – mondtuk fent, habár az idézett szöveg egyenesen tagadja a régi helyesírásnak bármilyen értékét, de hát ne feledjük, hogy Janka Kupala ideológiai kényszer alatt írta e megjegyzéseit, amit felületes nyelvhasználat is tanúsít. Azonban senki nem kényszerítette a Janka Kupalát arra, hogy a „nemzeti demokratikus” irányzatot megszegyenítendő, ne valami másra összpontosítson, hanem pontosan az *elszennyeződésre*, a „sajátos” archaizmusra és a provincializmusra.

Véleményem szerint az 1933-as helyesírási reform, ha eltekintünk a politikában kondicionált hülyeségektől (1957-ben, még Jakub Kolasz kezdeményezésére, ezeket részben eltörölték), sőt, még a bele szuszakolt russzifikáció ellenére is hatékonyan korszerűsítette a belarusz nyelvet, dinamizmust adott neki, amely annyira szükséges volt az iparosodás és az urbanizáció korában, és megfelelően felkészítette a „kommunikációs robbanásra”. Persze, nem vesztegetések, mégpedig jelentős veszteségek nélkül. Személy szerint én leginkább azt

a valamiféle metafizikai, némileg homályos transzcendenciát sajnálom, amelyet Taraskevics nyelvtana megtartott a belarusz nyelvben, így téve ígéretessé ezek jövőbeni bevetését az aktuális gondolkodásban. De az irodalmi nyelv fő feladata az élethez való alkalmazkodás, és nem az életről való gondolkodás. Ilyenné pedig nyelvünk a reformnak köszönhetően vált. És már ezen a nyelven is nagy belarusz irodalom született. Tényleg, vajon nem a „taraskevica” *elszeny-nyeződésére*, *„sajátos” archaizmusára és provincializmusára* vezethető vissza az a rendkívüli – legalább számomra – furcsaság, hogy sem Nyugat-Belaruszban, amikor az Lengyelországhoz tartozott, sem a háború utáni emigrációs körökben, sem az irodalomban, sem a gondolkodásban nem született – egy-egy kivételtől eltekintve – semmi különlegesen értékes? Ráadásul emigránsaink már nem álltak elnyomás vagy cenzúra hatálya alatt, sokan közülük a világ esztétikai és szellemi innovációi középpontjaiban voltak, vagyis közvetlenül a művészet és a gondolkodás tendenciáinak befolyása alatt állhattak. Azonban nem történt semmi ilyesmi – abszolút többségükben a kivándorlók szövegei a mélyen perifériás belarusz kisvárosi mentalitás rabjai maradtak, ráadásul az archaizmus által még lealacsonyított reneszánsz ideológia fogságában, amit az irodalmi és filozófiai munkák kötelező vonásának tekintettek.

Természetesen a belarusz emigráció alkotó értelmiségi szegmense begyepesedett provincializmusának okai nemcsak a taraskevica problémakörében rejlenek, azonban ennek a rendkívül érdekes témának majd egyszer egy külön szöveget szentelünk. Itt pedig visszatérünk a huszadik század kilencvenes éveéhez, amikor az antikommunizmus hullámaint meglovagolva felmerült az ötlet, hogy térjünk vissza a bolsevikok (az 1933-as reform) által elnyomott helyesíráshoz.

Abban az időben egy ilyen javaslatban semmi különös pimaszság nem volt: a „peresztrojka” világa volt az, amikor bármit, amit csak a kommunisták alatt hoztak létre, radikális módon vontak kétségbe, tagadtak és értelmeztek újra, hogy vissza lehessen térni a „kezdeti helyezethez”, amikor még nem bénított meg mindent a bolsevik ideológia. És bár a taraskevica hívei apelláltak a két mássalhangzó közötti lágyjel eltörlése miatt, nagyon is valós fonetikai veszteséghez (és hivatkoztak számos más veszteségre és torzításra), de valójában a helyesírási ellenreformáció láthatatlan mozgatórugója a politikai választás volt (ahogyan Nyugat-Belarusz esetében is „Lengyelország alatt”, vagy a háború utáni emigráció esetében), röviden szólva: legyen bárhogy, csak ne úgy mint a „bolsevikok alatt”.

Tipológiaiilag hasonló nyelvi problémák merültek fel a Szovjetunió romjain keletkezett számos más államban, csak hogy ott „a peresztrojka hullámai verte habbal” együtt eltűntek, míg Belaruszban megmaradtak. És filológiai problémákból politikai problémákká nőttek ki magukat.

Ez elsősorban azért volt, mert a „peresztrojka” idején az energikus filológusok nagy csoportja érkezett a hazai politikába, amelyet írók, újságírók és más bölcsészek erősítettek tovább, akik számára a nyelvészeti problémák szintén nem voltak idegenek. De más országokkal ellentétben, ahol az ilyen politikusok gyorsan eltűntek a politikai életből, a mieink (valószínűleg a „nyelvi-néprajzi” ideológia túlságosan nagy népszerűsége miatt) hosszú ideig maradtak. Így a nyelvészeti problémák, amelyek természetesen a politikus-filológusok számára mindig aktuálisak, az ellenzéki körökön, médián, és társadalmon keresztül – politikai jellegűvé váltak. És bár az átlagos ellenzéki önkéntesek nagy része

számára a „normálizált” belarusz nyelv is untig elég problémát okozott, ahhoz, hogy radikális ellenzékként mutatkozzanak, a „taraskevicát” kellett volna abszolválniuk. Mi több, a nemzeti-demokratikus mozgalom felemelkedése során, az uralkodó, mindennek az újjászületésére törő divat befolyása alatt, egy sor állami kiadó is (Bjarjzodka, Masztactva [Művészet], Kultura stb.) elindult a taraskevica felé. Úgy tűnt, még egy kicsi – és a „taraskevica” legyőzi a „narkamaukát”, és uralkodni fog mindenütt.

Azért nem uralkodott el, mert nem a nyelv igényei, hanem egy bizonyos politikai helyzet miatt született („újjá”. a szerk.). És amint a helyzet megváltozott, a politikus-filológusok a saját filológiai problémáikkal a közélet legszélén találtak magukat. Igaz, nem mondható el, hogy a taraskevica is oda került. Az ellenzékiesség viszonylag nem is rövid ideig tartó dominanciája alatt és miatt Belaruszban a városi fiatalok több generációja eszmélt, akik a Taraskevics-féle helyesírásún kívül más anyanyelvet már nem is ismertek (először is, nem hallottak). Számukra ez a belarusz nyelv az egyetlen helyes nyelv, különösen azért, mert az ébredés ideológusai nem voltak restek időről időre hangsúlyozni „valódi hitelességét”, emlékeztetve a „narkamauka” elnyomó lényegére, oroszosítottóságára, erőltetett szovjetizációjára stb.

Nekem nem nehéz megértenem a „taraskevica” mellett elkötelezett filológusok véleményét – mint filológusokat (sőt, részben még egyet is értek velük, ha pusztán a filológia tudományát tekintjük). De nem tudom megérteni azokat a politikus-filológusokat, akik a belarusz nyelv rendkívül éles és valóban bonyolult *politikai* problémáját, ahelyett, hogy kezelni próbálnák, apróra darabolták, saját filológiai szeszélyeikkel és hóbortjaikkal még bonyolultabbá tették és teljességgel összezavarták.

Abban a helyzetben voltak, amikor a nyelv szinte reménytelen válságban van, és amikor az egyetlen racionális lépés a társadalomhoz fordulás lett volna azon a nyelven, amelyet az iskolai tankönyvekből, Karatkevics és Bikau könyveiből, rádió- és tévéműsorokból legalább valamennyire tudott a lakosság. Nos, ebben a helyzetben tovább bonyolítani a problémát holmi konceptuális ellenreformációval, amit kizárólag csak a képzett filológusok érthetnek meg valamennyire – ehhez bizony „pihent agy” kellett!!

A lányom a Jakub Kolasz Belarusz Humanitárius Líceumba járt, ahol a „taraskevica” kezdettől fogva, illegálisan bár, de uralkodott. 2003 nyarán a pedagógiai egyetem diákjaival néprajzi expedícióra ment. És amikor visszatért, zavartan mosolyogva jegyezte meg:

– Tudod, apa, a falvakban senki nem ismeri a mi belarusz nyelvünket.

– Természetesen – morogtam. – Filológusaink nyelvükkel tönkretették a politikát, politikájukkal pedig a nyelvet.

A tézis érzelmileg túlfűtött, és ezért nem túl igazságos. A vak törekvés a „taraskevica” helyesírás átgondolatlan népszerűsítésére a „tömegek” körében, kétségtelenül még tovább rontotta és bonyolította a belarusz nyelv általános helyzetét, bár ennek a helyzetnek az oka természetesen nem a „normális” és a „klasszikus” helyesírás közötti konfliktusból származik. De magáról erről az okról a fentiekben már eleget beszéltem.